

Litteratur

ULF BERNITZ, *Europarättens grunder*. Juristförlaget. Stockholm 1994. 200 s.

För tre år sedan utgav professor Ulf Bernitz kursboken *EG-rättens grunder*.¹ Boken rönste redan från början uppskattning som en lättillgänglig och till formatet begränsad introduktion till EG och EG-rätten. Till populariteten bidrog, kan man förmoda, att bokens andra hälft upptog en konsoliderad version av Romfördraget i svensk översättning. Boken fyllde i det avseendet ett behov, som numera är tillgodosett genom andra, mera prisbilliga utgåvor (t. ex. *Publicas Europafördrag*, 2 uppl., 1995). Även bokens beskrivande första hälft har blivit i väsentliga delar inaktuell, som naturligt är med tanke på EG-rättens snabba utveckling och de händelser som inträffat sedan boken skrevs, innefattande Maastrichtfördragets ikraftträdande, den inre marknadens förverkligande och tre nya staters anslutning till EU.

Bokens efterföljare, som nu föreligger, har fått namnet *Europarättens grunder*. Enligt författaren gör den nya organisatoriska strukturen på grundval av Maastrichtfördraget det befogat att gå ifrån EG-rätt som en övergripande benämning på EU:s rättsordning (s. 12). Argumentet är inte särskilt bärkraftigt. Vad som tillkommit genom Maastricht är inte någon rättsordning vid sidan av de europeiska gemenskapernas utan snarare en precisering och formalisering av det mellanstatliga samarbetet mellan medlemsstaterna. Det må vara att termen Europarätt har en internationell prägel som kan verka tilltalande, men om den i Sverige börjar användas parallellt med EG-rätten och som synonym för denna kan resultatet bli förvirrande.

Den tidigare utgåvan var en nybörjarbok i EG-rätt och hade något av kompendium över sig. I pedagogiskt syfte kunde läsaren t. ex. uppmanas att noga skilja mellan EG-domstolen och Europarådets domstol i Strasbourg. I den nya boken är det undervisande tonfallet inte lika hörbart samtidigt som textinnehållet både vidgats och fördjupats. Det innebär att *Europarättens grunder* med utbyte kan läsas även av personer som redan har inhämtat de elementära kunskaperna om EU:s struktur och rättsordning.

Till de avsnitt där författaren valt att göra framställningen relativt utförlig hör det centralt placerade kapitlet om EG-rättens uppbyggnad. På 23 sidor fångas det väsentligaste in om de grundläggande rättsprinciperna, de olika rättsakterna, principerna om EG-rättens företräde och direkta effekt samt EG-domstolens roll, och då ingår ändå ett bildmaterial över Europaparlamentets och EG-domstolens byggnader.

Avsnittet om Sveriges plats i EU visar sig till största delen handla om EES-avtalet och är därmed huvudsakligen av historiskt intresse, även om avtalet fortfarande gäller för Sverige på samma sätt som för andra stater

¹ Anmäld av Ulf Göranson i SvJT 1992 s. 583.

som är medlemmar i EU. Fyra sidor handlar om den svenska EU-anslutningen. Här berörs själva anslutningsakten, de grundlagsändringar som var nödvändiga för att undanröja hindren för ett medlemskap samt den särskilda anslutningslag som behövdes för att Sverige faktiskt skulle bli medlem.

Genom den sistnämnda lagen beslutade riksdagen bl. a. att EG:s hela befintliga sekundärrätt skall gälla här i landet. I boken sägs (s. 131) i anslutning härtill: "I den mån direktiv transformeras till svensk lagstiftning efter ett medlemskap, något som kan komma att ske bland annat av tydlighetsskäl, blir det fråga om ett slags dubbelt införlivande". Författaren har i och för sig rätt när han talar om ett dubbelt införlivande. Men han har fel om han menar att det införlivande av alla vid anslutningstillfället gällande direktiv som skedde genom anslutningslagen skulle kunna ersätta genomförandet av dessa direktiv i det svenska rättssystemet på vanligt sätt genom utfärdande av lagar och andra författningar på respektive sakområden. Att alla befintliga EG-direktiv införlivades på ett bräde i samband med EU-anslutningen berodde närmast på att lagstiftaren härigenom ville säkerställa att direktivbestämmelsernas eventuella direkta effekt fick genomslag i den svenska rättsordningen. Det har däremot aldrig varit tal om annat än att direktiven dessutom skulle bli föremål för särskilt nationellt införlivande genom författningar av olika konstitutionell valör, om så inte skett redan före anslutningen.

För den läsare som redan är något insatt i EG:s rättsordning är kanske det i sin helhet nyskrivna avsnittet Samlad överblick det mest givande. Här redogörs på ett intresseväckande sätt för EU:s organisatoriska karaktär och för maktbalansen inom unionen, varvid åtskilliga av de frågor berörs som väntas komma upp inom ramen för den omfattande fördragsöversyn som skall inledas genom 1996 års regeringskonferens. Framställningen är välgörande fri från de övertoner som stundtals hörs i dagens debatt. Författaren konstaterar nyktert att medlemsstaterna fortfarande i första hand bör betraktas som självständiga nationer, att besluts- och rättsstrukturen inom EU präglas av stor fasthet, något som är till fördel för de små medlemsstaterna, samt att det är relevant att tala om ett "demokratiskt underskott" inom EU bara om man inte erkänner legitimiteten i den indirekta demokrati som består i att de nationella regeringarna utövar sina maktbefogenheter genom EU-rådet.

Samma avsnitt innehåller även en analys av den tyska författningsdomstolens utslag i oktober 1993 angående Maastrichtfördragets förenlighet med den tyska grundlagen. Analysen är enligt min mening bristfällig i två avseenden. För det första har domstolen aldrig påstått att "Tyskland i sista hand genom ett eget självständigt beslut [kan] återkalla medlemskapet" (s. 138). Vad domstolen pekar på (s. 52 i domen, s. 41 i UD:s handelsavdelnings utgåva med den engelska översättningen, 1994) är att Tyskland jämte de andra medlemsstaterna är "fördragets herrar" vilka har makt att upplösa unionen, dvs. att *tillsammans* göra detta på motsvarande sätt som när man gemensamt tillskapade den. Domstolen uttalar sig överhuvud taget inte i den kontroversiella frågan om det finns en *fördragsenlig* möjlighet för ett land att utan de andras samtycke utträda ur

unionen. En annan sak är att det av politiska skäl knappast skulle vara möjligt att vägra en medlemsstat utträde.

Den andra punkt jag vill invända mot när det gäller analysen av Maastrichtdomen är påståendet att det skulle vara mindre väl förenligt med EG-rätten att en nationell domstol prövar kompetensenligheten av en EG-rättsakt (s. 139). Man måste här skilja mellan två saker. För det första står det fullkomligt klart — och i det avseendet är jag enig med författaren — att en nationell domstol inte har rätt att *med åberopande av EG-rätten* ogiltigförklara en EG-rättsakt. Så länge som det rör sig om tolkningar inom EG-rättens egna domäner har EG-domstolen exklusiv behörighet. Men enligt min uppfattning står det lika klart att en nationell domstol har både rätt och skyldighet att pröva huruvida rättsakten i fråga är giltig enligt *svensk* lagstiftning. Det är bara om rättsakten går att härleda från den svenska anslutningslagen som den får legitimitet här i landet och kan göras gällande inför en svensk domstol. Skulle det i och för sig osannolika inträffa att en EG-rättsakt beslutas som ligger utanför det område som omfattas av riksdagens genom anslutningslagen gjorda överlåtelse av beslutsbefogenheter till EG är den i princip inte en del av den här i landet gällande rättsordningen, och det oavsett vad EG-domstolen kan tänkas ha för uppfattning i saken.

Som torde ha framgått innehåller Europarättens grunder en hel del exkurser som går utöver vad man väntar sig av en lärobok i EG-rättens elementa. Även den mer erfarne läsaren får något att tänka på, vilket enligt min mening bara förhöjer bokens värde. Det skulle därför vara synd om den enbart kom att utnyttjas som kurslitteratur vid universitet och högskolor. I sitt slag är den nära nog oundgänglig för den som i koncentrerad form vill skaffa sig kunskaper om EG-rätten och en bättre förståelse för det system av strukturella och materiella regler som bär upp och formar den europeiska unionen och vari EG-rätten ingår som den hårda kärnan. En ny upplaga bör dock redan kunna vara i faggorna mot bakgrund av de tre nya medlemsstaternas inträde i unionen med allt vad det inneburit t. ex. för EES-avtalet och för beslutsreglerna i ministerrådet. Inte minst skall det i nästa upplaga bli intressant att se vilka maktpolitiska, språkmässiga och andra konsekvenser författaren drar av den förskjutning av EU:s centrum mot norr som den senaste utvidgningen onekligen innebär.

Olle Abrahamsson